

PROBLEME DE NEURO - FIZIO - PSIHLOGIE ÎN POEZIE ȘI ARTĂ**NEURO-SCIENTIFIC ISSUES IN POETRY AND ART**

Aurel L. BERHECI,
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad,

Abstract

The morpho-functional endowment of the central nervous system is identical and stable in any non-denatured human being, within the limits of physiology and psychology, amplified, of course, by the passing of years. Poets and artists, however, can reach a peculiar sensitivity and finesse, especially during this apogee of their creation, and in old age, organic (cardio-vascular, neuropsychological, endocrinal, osteoarticular etc.) dysfunctions do not influence the power of creation in an unfavourable manner. At the same time, nevertheless, the critical sense of one's own activity does not decrease, but on the contrary, it can grow with the age.

Key words: *system nervos, psihologie, poezie, artă*

Cuvinte cheie: *nervous system, psychology, poetry, art*

1. Arta de a face versuri, de a face poezie, precum și arta de a așterne pe o pânză diferite combinații de culori și umbre este o trăire emoțională, o expresie de a reda un ideal de frumusețe.

Poezia și arta au la bază o anumită formă de cunoaștere, superioară cunoașterii intelectuale, pe care o numim **intuiție**. Ea este o înțelegere nemijlocită a realității exterioare, fiind de aceeași natură cu instinctul, a simțului artistic și a sensibilității psiho-emoționale a poetului sau artistului. Intuiția în artă apare dintr-odată, dintr - o singură privire, iar ulterior - și mai ales în poezie - își face loc și raționamentul (1).

Acest ”dintr - odată” s-ar putea afirma că este un fenomen psiho - emoțional ce guvernează întreaga creație, întreaga artă. Acest “primum movens” mai poate fi numit și inspirație sau “lumina inimii”(2), adică o cunoaștere clară, directă, imediată, ce depășește treapta senzorial - perceptivă, și care, - tot atât de bine, - poate aparține și suprasenzorialului, de dincolo de lumea experienței, deci a transcendentului. Dornicul și iubitorul de poezie sau pictură poate găsi o aripă cu care să se înalțe la cer.

2. Dezvoltarea neuro – științelor din ultimul secol, a adus unele contribuții în fiziologia și psihologia sistemului nervos. Vârful neuro-fiziologiei și psihologiei ca știință aparține lui **Roger W. Sperry**~1913-1994 (DEN, VI, 2006), care a stabilit funcționalitatea oarecum diferențiată a celor două emisfere cerebrale. Premiul Nobel (1981) împreună cu D.H. Hubel și T.N. Wiessel.

Dotarea morfo-funcțională a sistemului nervos central(3) este identică și stabilă la orice ființă umană nederaturată, în limitele fiziologiei și psihologiei, amplificată desigur de trecerea anilor. La poeți și artiști, însă, se poate ajunge la o sensibilitate și finețe aparte mai ales în perioada apogeului creației sale, iar la vârsta înaintată, disfuncționalitățile organice (cardio-vasculare, neuropsihice, endocrine, osteo-articulare ș.a.) nu influențează defavorabil puterea de creație. În acelaș timp însă, simțul critic asupra propriei activități nu diminuează, ci dimpotrivă poate crește cu vârsta.

Determinismul procesului organic de îmbătrânire, programat și controlat genetic, poate exacerba intuiția în creație, un exemplu fiind pictorul olandez impresionist Van Gogh (4), care a suferit psihic de **tulburare afectivă bipolară**, adică episoade pozitive expansiv- maniacale, alternând cu episoade negative întristare – depresie (DSM-IV (5); de altfel cu (“manie acută cu delir generalizat” diagnosticată de dr. Urpar, Spitalul civil Arles, Olanda)

Formațiunile neurale ale artistului creator posedă o dotare funcțională de o mare și deosebită sensibilitate, cunoaștere, intuiție, rațiune ș.a. a existenței umane.

Astfel, emisfera dreaptă - nedominantă (6) primește informațiile senzoriale (în artă), care apoi atrage în mod obligatoriu activitatea ariei simterice din emisfera opusă (stângă, dominantă). Dacă în limbaj, tot emisfera dreaptă concepe propoziția sau fraza de ansamblu - ca formă sau idee - ea apoi se transferă în emisfera stângă și o traduce în cuvinte sau vorbire. De asemenea, aprecierea dimensiunilor spațiale și recunoașterea fizionomiilor aparțin tot emisferei drepte.

Mai mult, emisfera dreaptă are receptivitate și potențial de creativitate pentru poezie, literatură și muzică, apoi pentru interpretarea desenelor și picturilor și pentru viziune stereoscopică. Aceiași emisferă dreaptă la femei, un rol preponderent îl au aptitudinile verbale, cunoscute fiind ca bune comentatoare, reportere, telespicherite ș.a). Într-o altă manieră, privind apreciativ, acest fenomen neuro-fiziologic creiază premiza "revanșei" sexului feminin.

Emisfera dreaptă primește o valoare mai mare la bărbați, unde orientarea în spațiu este mult mai precisă decât la femeie; de asemenea, abilitatea manuală, precum și percepția vizuală și acustică.

Emisfera stângă (dominantă) deține funcția limbajului și abilității manuale; ele sunt aproape exclusiv lateralizate în emisfera stângă, motiv pentru care este numită și dominantă.

"Circuitul anatomic" implicat în memorie este un circuit cortico-subcortical, descris de Papez(1937), și confirmat ulterior (7,8). El urmează formațiunile nervoase: cortexul temporal și frontal de aceeași parte via hipocamp - pilierii fornixului - corpul mamilar - talamus (fasciculul Vicq d' Azyr) - nucleii anteriori ai talamusului - girus cinguli și înapoi hipocamp.

Starea afectivă este reglată de un circuit format din nucleul **almond** (engl., gr. =migdală, amigdală) de unde impulsurile emoționale "invadează" sinapsele axului hipotalamo-hipofizo-corticosuprarenal, producând o creștere a atenției și motivației afective. Memoria și afectivitatea creatorului este de tip vizual lucrativ – imediată, de fixare cu randament maxim în cursul dimineții; este o memorie de lucru, de stocare a engramelor și are o putere sporită de evocare a metacircuitelor neuronale ce stau la baza percepției, înțelegerii și reacției emoționale a artistului. Ea se formează și se dirijează încă din copilărie.

Memoria de durată intermediară și lungă, prin repetarea și fixarea datelor, acționează preponderent în a doua jumătate a zilei, când organizarea multiplelor metacircuite neuronale trezește motivația artistică. După așternerea lor pe pânză sau hârtie intervine așa numita "uitare", prin probabilul mecanism de stocare "chimică".

Inteligența artistului sau poetului, pe lângă componenta ereditară genetică înfloresc sub influența mediului de educație și formare academică. Astfel, se lansează persoane strălucite în cultură, precum în domeniul poeziei – M. Eminescu, G. Coșbuc, T. Arghezi, V. Alecsandri, O. Goga, G.V. Bacovia, T. Arghezi, L. Blaga, V. Voiculescu ...- sau în cel al artei – N. Grigorecu, I. Andreescu, G. Petrașcu, Th. Pallady, A. Ciupe, Gh. Tătărescu, St. Luchian, C. Baba, Tonitza ...

3. Emotivitatea în artă și poezie poate fi numită o "simfonie" subiectivă a vieții interioare; ea are o gamă largă de exprimare, începând de la prima treaptă - a unei bune și favorabile dispoziții sufletești, trecând apoi la emoții de bucurie și admirație (9), care ar putea fi exteriorizată:

"Prin orice mișcare,/ Prin a sa cântare,/ Prin a sa ființă, vesela Dridri/, Semăna a floare/ Cu mici aripioare/ Ce zbură prin aer ca un colibri."(V. Alecsandri, Dridri);

ulterior se ridică la rangul de sentimente, de iubire:

"Să sărim în luntrea mică,/ Îngânați de glas de ape,/ Și să scap din mână cârma,/ Și lopețile să-mi scape;" (M. Eminescu: Lacul).

Trăirea nespus de intensă și profundă a iubirii naturii, a frumosului:

‘ În sat cocoșii prind să cânte/ Deasupra stelele sclipesc/ Mișcarea lumii întreruptă/ Reintră-n mersul ei firesc"(A. Vlahuță: Iubire)

Sau o trăire de duioșie și melancolie:

“Și țintirimul singur cu strâmbe cruci veghiază,/ O cucuvaie sură pe una se așează,/ Clopotnița troznește, în stâlpi izbește toaca...” (M. Eminescu: Melancolie).

Dacă intensitatea și durabilitatea acestei trăiri afective ajunge să domine întreg spectrul afectiv al vieții avem de a face cu **pasiunea** și adorarea, înalte și intense trăiri de extaz, adică de fericire.

4. **Voința de a da formă** participă la actul creator. Chiar dacă ea este o voință și un crez individual, se consideră totuși că ar aparține unei perioade distincte ale istoriei. Adevărul este parțial și formal, deoarece aparține unei perioade, dar numai în măsura în care se va sluji de materialele care îi sunt puse la îndemână de circumstanțele vremii lui. Valorile fundamentale ale artei sale, totuși, transcend într-adevăr individul. El are credința că ele reprezintă valori eterne ale umanității, fiind o expresie a libertății în creația artistică și care prin definiție nu ar putea accepta limitele istoriei (1,10).

Ceia ce devine greu de estimat este importanța valorii lor, într-o eră ce amenință să se prăbușească în materialismul și tehnicismul ei. Dacă dorim și canalizăm voința ca civilizația să continue, este necesar să găsim alternativa unui nou mod de viață (11) și aceasta nu poate fi decât prin revenirea la un crez uman de comuniune echilibrată, la o sensibilitate intuitivă afectiv - emoțională a creației umane. Anticipând stimulat și chiar încrezător, este foarte probabil ca acestea să reprezinte “satul și credința” lui L. Blaga, alături de tendința de apropiere de etapa timpurie a omului denumită “in illo tempore” a lui M. Eliade, adaptate condițiilor secolului nostru.

Oricum, voința de realizare a ceea ce numim și credem în Frumos, îndeamnă năzuința noastră spre acțiunea de Bine.

5. **Culoarea și umbra** constituiesc elementele de bază ale modului de exprimare în pictură și acuarelă. Culorile fundamentale ale spectrului luminii - roșu, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo și violet,- cuprinse între lungimile de undă de 7500 Å - 4000 Å, aparțin doar fizicii. Culoarea, care este percepută senzorial în mod diferit de ochiul artistului, permite desfășurarea a numeroase nuanțări ale acestor radiații vizibile.

Artisul are, însă, o altă cunoaștere a culorilor; el are o cunoaștere afectivă, culorile fiind redată în variate nuanțări (DEN, I, 1993) oscilând între cele două extreme: de la culori “dure”(aspre, severe) la culori “moi” (crude, pastelate, delicate). Spre exemplu, de la roșu puternic (culoarea sângelui sau a dragostei fierbinți) putem avea roșcat, trandafiriu sau roz; de la albastru închis la albastrui și azuriu. Cât despre diferitele nuanțe și nuanțări pentru aceiași culori, dar mai ales în diverse combinații, noi nu mai putem penetra; este o conduită personală a artistului ce-i aparține în întregime. Acest talent ce emană din sensibilitatea afectiv - emoțională ar putea fi numit “taina” artistului.

Diferențierea tonurilor cromatice depinde, în bună măsură, de luminozitate și de unghiul vizual. Ochii artistului poate diferenția peste 200 de tonuri cromatice (12).

6. Artistul sau poetul exprimă ceea ce simte, gândește sau intuiește, dar nu poate găsi întotdeauna cuvintele sau culorile adecvate spre a-i da “glas”. Atracția omului comun pentru artă este naturală și laudabilă, având la bază admirația pentru frumos, pe când artistul sau poetul parcurge calea virtuții și excelenței, prin dăruire consacrată și voință incoruptibilă a imaginației sale.

Astfel, este onorant pentru noi și Instituțiile de cultură arădene prezentarea unor meritoase personalități de artă precum Francisc Baranyay, Onisim Colta, Ștefan Guleș, Ioan Kett Groza, Ștefan Soos, Dumitru Șerban,... De asemenea, vibrarea cuvântului cadențat de comunicare umană, precum Vasile Dan, Mihai Traianu, Francisc Vinganu, Vasile Man, Sabin Bodea, Vladimir Belity...

Imaginația și intuiția în poezie - susținute de obârșia lor naturală, - precum și în artă - în pofida unei comunicări neconvenționale non-verbale,- permit șanse de modelare și înălțare spirituală la nivelul unei adevărate înțelepciuni.

BIBLIOGRAFIE

1. Read H: Semnificația artei, Ed. Meridiane, București 1969, p. 27-58
2. Read H: Originile formei în artă, Ed. Univers, București, 1971, p.15-40, 202-212
3. Teodorescu Exarcu I. (sub red.): Fiziologia și fiziopatologia sistemului nervos; Editura medicală București, 1978
4. Perruchot Henri: Viața lui Van Gogh; Ed. Meridiane, București, 1967, p. 280
5. Ionescu George: Psihiatrie clinică – standardizată și codificată; Ed. Univers enciclopedic, București, 2000; DSM~ (Diagnosis and Statistical Manual) IV/F3, p.86-87
6. Vinken PJ and Bruyn GW, Handbook of Clinical Neurology, vol. 3, North-Holland Publishing Company, Amsterdam, 1969, p.258-267
7. Nauta WJH: Neurosci. Res. Progr. Bull., 1964, 2, 1(apud 3, p. 1030)
8. Maclean PD: The Hypothalamus and Emotional Behaviour. În: The Hypothalamus (ed. Haymaker W, Anderson E, Nauta WJH), Charles C. Thomas Publ, Springfield, 1969 (apud 3, p. 1030)
9. Darley JM, Glugsberg S and Kinghla RA: Psychology, Fifth Edition; Prentice Hall, New Jersey, 1991, p. 35510.
10. Călinescu George: Istoria literaturii române - Compendiu; Ed. Minerva, București 1983
11. Gilbert KE și Kuhn H: Istoria esteticii, Ed. Meridiane, București 1972
12. Popescu Neveanu P. și Golu M: Sensibilitatea; Ed. Științifică București 1970, p. 112-137.